Naujienos

13 vasario, 2026

Teisėja ar kaimynas: kam patikėtumėte spręsti savo likimą?

Doktorantūra Mokslas Teisės mokykla Universitetas

Ar daugiau demokratijos teisme visada reiškia daugiau teisingumo? Lietuvoje kartkartėmis keliama idėja į teismų sprendimų priėmimą įtraukti visuomenės atstovus – tarėjus ar prisiekusiuosius. Mintis paprasta: daugiau piliečių – daugiau teisingumo. Tokie svarstymai politiniame ir ekspertiniame lygmenyje dažniausiai iškyla, kaip atsakas į pasitikėjimo teismų sistema klausimą. Tačiau Kauno apygardos teismo teisėjos ir Mykolo Romerio Universiteto (MRU) teisės krypties mokslininkės dr. Simonos Dementavičienės disertacija atskleidžia, kad ši problema – gerokai sudėtingesnė, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio.

Teisėjos žvilgsnis: kas iš tiesų veikia teisme

Disertacijos ašis – ne simpatija vienam ar kitam modeliui, o nuoseklaus, šešerius metus trukusio mokslinio tyrimo ir profesinės patirties rezultatas. Remdamasi sav dr. Simona Dementavičienė pabrėžia, kad teisingumo vykdymas yra darbas gebėjimo atsiriboti nuo emocijų, išorinės įtakos ir spręsti ginčus pagal teisę, o ne subjektyvią nuomonę.

Būtent šis profesinis požiūris paskatino tyrimo autorę kelti nepatogų klausimą: ar asmenys be teisinio išsilavinimo gali lygiaverčiai užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintą teisę į teisingą, nešališką ir kvalifikuotą teismą.

Detektyvinė kelionė per 500 metų teisės istorijos

Atsakymų mokslininkė ieškojo ne šiandienos politiniuose debatuose. Tyrimas virto savotiška detektyvine kelione per daugiau nei 500 metų teisės istorijos – nuo senovės Graikijos ir Romos ištakų, LDK statutų ir tarpukario Lietuvos iki šiuolaikinės konstitucinės doktrinos.

Rezultatas aiškus: visuomenės atstovų dalyvavimas teisme yra svetimas giliajai Lietuvos teisinei tradicijai. Vienintelė išimtis – sovietinis laikotarpis, kai toks modelis Lietuvai buvo primestas. Istoriškai teisingumas Lietuvoje siejamas su profesionalumu, o ne „liaudies balso“ dominavimu teismo salėje.

Užsienio patirtis be romantikos

Siekdama, kad tyrimas neliktų nacionalinių rėmų ribose, tyrėja analizavo ir kitų valstybių praktiką. Ji stebėjo realius teismo procesus Danijoje, Švedijoje ir Lenkijoje, bendravo su teisėjais bei visuomenės atstovais, dalyvaujančiais bylose. Ši „gyva“ patirtis atskleidė tai, ko nematyti įstatymų tekstuose. Visuomenės atstovų dalyvavimas dažnai reiškia ilgesnius procesus, sudėtingesnį sprendimų priėmimą ir didesnę klaidų riziką.

Kol Lietuvoje diskutuojama apie šio modelio įvedimą, Vakarų valstybės (JAV, Vokietija, Anglija, Prancūzija, Lenkija, Belgija, Škotija) susiduria su priešinga tendencija. Šios šalys svarsto, kaip tyrime nagrinėjamus institutus reformuoti dėl jų neefektyvumo. Neturėdami teisinio išsilavinimo, tarėjai susiduria su sunkumais vertindami sudėtingas bylos aplinkybes vien teisiniais argumentais. Tai atveria kelią subjektyviems, emocijomis grįstiems sprendimams. Tai patvirtina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Bylose su neprofesionaliais sprendimų priėmėjais dažniau fiksuojami teisingo teismo standarto pažeidimai.

Kodėl tai nėra „paprasta reforma“?

Disertacijoje kritiškai vertinamas ir 2019 m. Seime registruotas siūlymas įte… keičiant Konstituciją. Pasak autorės, tai nebūtų techninis patobulinimas. Tai reikštų esminį konstitucinį lūžį ir teisingumo sampratos pokytį. Tarėjams būtų taikomi gerokai žemesni reikalavimai nei teisėjams ar kitiems teisininkams. Visgi jiems būtų patikėta spręsti klausimus, nuo kurių tiesiogiai priklauso žmonių teisės, laisvės ir pasitikėjimas valstybe.

Mokslininkė pabrėžia, kad neprofesionalų įtraukimas neišvengiamai ilgintų procesus, o tai reikštų ženkliai išaugančias sąskaitas mokesčių mokėtojams už teismų sistemos išlaikymą, negarantuojant geresnės kokybės. Taigi tai nėra tik teisinė diskusija, tai – ir visuomenės pinigų klausimas.

Profesionalumas kaip demokratijos garantija

Apibendrindama tyrimą, MRU mokslininkė primena pirmojo nepriklausomos Lietuvos teisingumo ministro Petro Leono žodžius: „Jei mes patys neapgalvosime savo teismo darbo, niekas nepadarys to už mus.“ Ši citata tampa ne istorine puošmena, o principine pozicija.

Disertacijos išvada aiški: mechaninis tarėjų ar prisiekusiųjų instituto perkėlimas į Lietuvos teisinę sistemą būtų istoriškai nepagrįstas ir pavojingas teisingumo kokybei. Dr. Simonos Dementavičienės manymu, Lietuvai tinkamiausias kelias – profesionalus teisingumo modelis, kuriame sprendimus priima kvalifikuoti teisėjai.

Šis tyrimas primena, kad kartais didžiausia demokratijos apsauga nėra balsų skaičius teismo salėje, o kompetencija, atsakomybė ir profesinė sąmonė.

Tekstą parengė Mokslo ir inovacijų centro komunikacijos vadybininkė Laura Stankūnė

Nuotrauka: Nojus Jasiūnas

Mykolo Romerio universitetas

Juridinio asmens kodas 111951726

PVM mokėtojo kodas LT119517219

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Tel.: Studentų priėmimas: +370 5 271 4700, priemimas@mruni.eu Rektoriaus priimamasis: +370 5 271 4625, roffice@mruni.eu

Greitosios nuorodos

Apie MRU

Atributika

Studijų kokybė

Akademiniai padaliniai

Tarptautiškumas

Žiniasklaidai

Biblioteka

Mokslo laboratorijos

Privatumo politika

©2021 Mykolo Romerio universitetas. Visos teisės saugomos

Sukurta: TEXUS